

MUZYKA (152) *sb f*

-zy- (135), -zi- (9), -si- (6), -ży- (2).

sg N muzyka (52). ◇ *G* muzyki (40). ◇ *D* muzyce (2). ◇ *A* muzykę (21). ◇ *I* muzyką (11). ◇ *L* muzyce (11). ◇ *V* muzyko (1). ◇ *pl N* muzyki (5). ◇ *G* muzyk (1). ◇ *A* muzyki (4). ◇ *I* muzykami (1). ◇ *L* muzykach (2). ◇ *V* muzyki (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Wytwór grania na instrumencie muzycznym lub śpiewania; dźwięk, melodia; musica Mącz, Vulg, PolAnt, Cn; symphonia Vulg, Cn; cantus, concentio, concentus Cn (122)*: Tyś łam nád wślytkę muzykę/ yełt moye kochánye *LubPs* Y6; Bo ząwždy przy muzyce wefełsza biełiádá. *RejWiz* 40v; (*marg*) Muzyká poczciwa. (–) Są też drudzy co pyęknie ná lutenkach gráią/ Drudzy też co pyołneczki poczciwe łpyewáią. *RejWiz* 66v *marg*; (*marg*) Muzyká wśzeteczna. (–) A koźi rog zá vchem iáko świniá wrzełzczý/ W bęben tłuká by w pudło áż więc we łbie trzełzczý. *RejWiz* 67 *marg*; Muzyká pomyerna nie łzkodzi. *RejWiz* 163 *marg*, 17v *marg*, Cc7, Cc7v [3 r.]; *RejZwierz* 36; Iubal Lámechá łlepego łyn ten napirwey wynalazł Muzykę [*Et nomen fratris eius Iubal: ipse fuit pater canentium cithara et organo Vulg Gen* 4/21; ten był oycem gráiących ná árfách y Muzyckim naczyniu. *WujBib*]. *BielKron* 4v; Muzyki wśzelkiey ták śpiewánia iáko piłkánia zákázowano/ wiwodząc to iż przez to ludzie niewiełcieią *BielKron* 9v, 443; *KwiatKsiąż* H4v; dzierzeli ták niektorzy wieldzy Philozophowie/ że łwiát przez muzykę łtánął: á niebiełskie biegi/ obráciájąc łie podług przyrodzeniá/ piękny dźwięk/ y wdzięczną hármónią dáią. *GórnDworz* Hv; Dziwnemi dowody pokázuią tho/ iáko muzyká okrułhną moc ma/ vczyńić z nas czo chce *GórnDworz* H2; Zeglarze ná morzu/ ktorým wiátr/ dełzcz/ [...] dokuczy/ niemáią łie do czego inego vciec áby ząpomnieli wśzytkiego/ iedno do muzyki. *GórnDworz* H3; Acźkolwiek y źwirzethá/ czuią rołkołz z muzyki. *GórnDworz* K2v, H2 [2 r.], H3, K2, Ee7v; nábęczawłzy łobie łeb rozmáitemi muzykám/ łmáczniey łobie y zyeść może *RejZwierz* 165, 16, 25v, 274v; *Oczko* 42v; *SkarŻyw* 510; *KochPieś* 52; Nálewác winá łczodrze [...] y muzyki niechay będzie dołyc *PudłFr* 74, 19; że Muzyká ma moc nád vmyłły ludzkiemi *KochWr* 38; ztąd w niełóná ielłt muzyká do kołciółów/ y ták połtánowióná/ áby ludzie ku nabożeńłtwu pobudzálá *KochWr* 38; Kiedy łie tedy Muzyká odmięni/ która ielłt iákoby wódzem vmyłłów náłznych tedy zá nią y ludzkie obyczáie/ á zá obyczáyimi y práwá. *KochWr* 38, 37, 38, 39; *SiebRozmyśl* K4v; *PaxLiz* D4v; Drugie rzemięłłá ábo zabawy łą Liberales, aut liberalibus quam proximae: bo kondycyey Sźłácheckiey nie deroguią. Iáko ielłt zołnierłtwo/ oráctwo ábo gołpodárłtwo/ [...] muzyká łobie y przyácielowi k woli/ málárłtwo. *KlonFlis* A2v.

muzyka czyja (5): Odyimi ode mnie zgiełk pieśni twoich/ y przypiewku muzyki twoiey nie będe łłuchác [*et cantica lyrarum tuarum non audiam*]. *BudBib* Am 5/23; *KochFr* 67; V Syren łnac głos cudny: tym ludzie zdradzáią/ Którzy ich nierozmyłłnie muzyki łłucháią. *PudłFr* 49; *PowodPr* 10, 75.

W połączeniach szeregowych (10): *Marias*, Ieden z Satyrów który łie Bogu Apollinełowi w łpiewáni/ piłkániu y ynłznych mułikách przeciwić chciál *Mącz* 210c; rzekł bych ia/ że drugie zabawy/ kthoremi łie Dworzánin podług náznáczenia tych pánow párac ma/ iáko ielłt grá/ taniec/ muzyká/ łą rzeczy lekkie/ prozne *GórnDworz* Ee2, Ee3, Kk4; *CzechRozm* 113; *KochPs* 68; *SkarŻyw*

552; *CiekPotr* C; *PaxLiz* Dv; Y wefela y śmiechy/ Muzyki wydworne/ Igrzyfká/ lkoki/ Tańce y pieśni wyborne. Wfzytkie fię bez odwłoki w dom ten ony poznoście *SkorWinsz* A2.

W *porównaniach* (3): Ná gałkách pozłociftych fkrzypią powietrzniki/ By więc wierę miał fłuchác ofobney muzyki. *RejWiz* 64; *Leop Eccli* 49/1; *BibRadz Eccli* 22/6.

W *charakterystycznych połączeniach*: *muzyka jakakolwiek, naweselsza, nowa, osobna* [= *osobliwa*], *poczciwa* (2), *pomierna* (4), *przystojna* [komu], *rozkoszna, rozmaita* (2), *ucieszna, wszelka, wszeteczna* (2), *wymyślona*; *muzyki rozliczne; muzyka zdobi dworzanina, niewczasy ludzkie odpędza; czuć rozkosz z muzyki; muzyką serce swe rozweselić chcieć, zapalić się.*

Fraza: »[na kogo] przyszła muzyka« = *ktos jest muzykalny, utalentowany, rozmiłowany w muzyce* (1): *Recidit ad paucos res Musica, Na máło ludzi przifzła Mufika/ Niewiele fię ludzi w niey obieráya. Mqcz* 29c.

Zwroty: »w muzyce się kochać« [*szyk zmienny*] (2): *ieden moj dobry przyiaclei/ ktory iz fię zbythnie w muzycze kocha/ kiedy s kim mowi/ á iz w mowie trefi fię iákie pomilczenie/ to wnet poćichu imue fię fpiewác GórnDworz* 18v; *StryjKron* 427.

»(u)słyszeć muzykę; słuchać, słuchanie muzyki« = *audire symphoniam et chorum Vulg* [*szyk zmienny*] (4; 3 : 1): *RejWiz* 64; *dufzá náfzá/ [...]* kiedy muzykę fłyfzy/ tho iáko ze fnu/ oczkniewa fię/ y bierze [...] pośilek od niej ku potwirdzeniu mocy fwoiey. *GórnDworz* Hv; *Tákowa tedy rofkofz/ s fámego fłuchánia muzyki/ przyfyoyna ieft ftárim ludziom. GórnDworz* K2v, Bb4; *iz gdy vfłyfzą ludzie thrábie y rozliczne muzyki przed fłupem onym/ áby pádli ná fwe twárzy RejZwierc* 205; *KochJez* A2v; *PudlFr* 49; *WujNT Luc* 15/25.

Wyrażenia: »muzyka chwały Bożej [= *na chwałę Bożą*], chwalących Boga, pańska« [*szyk 4 : 1*] (3 : 1 : 1): *A kápłani lepak ftáli przy fwych powinnościách y vrzędziech/ á Lewitowie przy orgániech á inftrumenćiech Muzyki Páńfkiey [in organis carminum Domini]/ ktorych był náczynił Dawid Krol ku chwale Páná Bogá Leop* 2.Par 7/6; *Y byłą fłyfzaná dziwna Muzyká chwały Bożej przyniey [przy św. Martynie] w więzieniu nocy oney. SkarŻyw* 21; *Ná tym mieyfcu [...] fłychana byłą dziwna muzyká y fpiewanie chwalących Bogá SkarŻyw* 179, 21 marg; *SkarKaz* 576a.

»głos, dźwięk muzyki« = *sonitus, vox musicorum Vulg* (2 : 1): *ktorey kolwiek godziny vflyfście dźwięk tráby/ Pifśczałki/ Lutnie/ Fletniow/ y Arffy/ y Symffonału/ y wfśelákiey iney Muzyki/ pádniećie ná ziemię Leop Dan* 3/15; *BudBib l.Mach* 9/41; *PowodPr* 74.

»muzyka z [ilu, a. jakich] głosow (składana)« (2): *Muzyká z fześci y ośmi głołow fkladána/ ma w fobie rózne głoфы: wyfokie/ nífkie/ mierne. SkarKazSej* 676b, 676b marg.

»instrumenty, naczynie (a. naczynia) muzyki« = *instrumenty muzyczne; instrumenta cantici a. musica PolAnt* (8 : 2): *Leop* 2.Par 7/6; *Krol ftał v fłupá w fámem wefćiu/ á Książęta y trębácze około niego/[...] fpiewaki teź z instrumenty Muzyki [cantores cum instrumentis cantici (marg) musicis (-)] ćwiczone ku chwaleniu BibRadz* 2.Par 23/13; *O używaniu tych inftrumentow muzyki/ iákie ma być w kościele Bożym pátrz w Pfálmie* 33.v.2. *BibRadz* I 313c marg, *Ier* 52/18, *Am* 6/5; *ná wymyśláli [!] fobie naczynia (rozmaítey) muzyki. BudBib Am* 6/5, *1.Par* 16/42, *2.Par* 29/26, 27; *PowodPr* 75.

»muzyka najlepsza, nawdzięczniejsza« (1 : 1): *Ktoraby teź muzyká nawdzięcznieyfza byłą/ Coby wždy ludzkie myfli fnádniey wefeliłá. RejFig* Ccv, Ccv.

»wszelkiej muzyki mistrz« = *Apollo* (1): PRzybądź/ wśelkiéy muzyki cny miŝtrzu/ Apollo Do téy gromády z Lyrą/ á zágray wewoło. *OstrEpit* A2.

»muzyka niebieska« = *melodie chórów czczących Boga w niebie* (1): *SkarŻyw* 202 cf »muzyka, śpiewanie«.

»uszom przyjemna muzyka« (1): Sławy wielkiéy doŝtáli cni RADZIWILOWIE Nie ná bieŝiádach/ áni miedzy taneczniiki/ Ani wśóm przyjemnéy ŝlucháiąc Muzyki: Ale w polu pod niebem goniąc Moŝkwićiná/ Albo nieŝpokoynégo ŝtrzelcá Tátárzyná. *KochJez* A2v.

»muzyka świecka« (1): Náŝzá Polŝká pełna ieŝt bieŝiad/ w ktorych ŝie niezliczone obrázy Bogá dzieią: [...] w poŝty y czáŝy nabożne/ głoŝy rozmaítých muzyk ŝwieckich/ y łáme koŝcioły nápełniáią *PowodPr* 74.

»muzyka wesola« (1): Brzmia wdźięczne Lutnie/ złote Cytry: zgoła/ Káżdá Muzyká w Polŝcze dźiŝ wewoła. *GrochKal* 18.

Szeregi: »muzyka (a. muzyki) albo (i) dobra myŝl« [szyk 2 : 2] (4): Dobra myŝl poćiwa/ y muzyká niezáwádzi. *RejŻwierc* 102v *marg* [*idem*] Aaa3v; tám moźeli być muzyká álbo myŝl dobra/ niechay będzie: bo tą/ kto ŝye kiedy zepłował? *Oczko* 28; *PowodPr* 74 *marg*.

»muzyka i gędzba« (1): Muzykhę y wśelką gędzbę w nienawiŝci ma. *FalZioł* IV 6b.

»gra i muzyka« (1): ábychmy rozmáycie chwałęc/ wyŝlawiáli dobrodzieyŝtwá pána ŝwego á nietylko náŝŝym proŝtym głoŝem ale y rozmaite gry y muzyki ktemu przyłóżywŝy. *RejPs* 137. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»organy i muzyka« (1): Do kthorey Mŝzy máło przed tym Witellianus Papięŝ ŝpiewak/ iáko onim piŝzą/ Orgány y Muzykę przydał *KrowObr* 198v.

»muzyka, (i) pieŝń (a. piosenka)« [szyk 4 : 1] (5): *GórnDworz* Bb4; Zadna Muŝiká/ zádna pieŝń przy bieŝiedzie Wdźięcniéy mu w vchu nie brzmi/ iáko bluźnienie Przeciw pánu *KochPs* 15; Muzyká będzie/ pieŝni téź doŝtanie *KochFr* 8; *Plato* powiedźiał iź zá odmiáná/ Muzyki/ zá odmiáná pieŝni (co ŝię zda fráŝzka) y Rzeczpoŝpolita odmienić ŝię muŝi. *GórnRozm* C4; *SkarKaz* 576a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»muzyka, (a, i) śpiewanie (a. pienie)« [szyk 5 : 2] (6 : 1): A ci ŝpráwiwŝy ŝie ktorzy byli tobie powinni dziekować wyŝli przeciwko tobie iedni zŝpiewániem drudzy zrozmaítá muzyká/ á około nich pány zewŝŝech ŝtron ná bębniech brząkaiące *RejPs* 99; Nyc ŝercá dobrego w roŝkoŝzy wychowánego richliey nie zeymie yáko Muŝiká á ŝpiewanie. *Mqcz* 132a, 131b; w chorobie oney wykładał piŝanim pienia Sálámonowe. Práwie ná czás gdy ŝię ŝam do pienia onego gornego y niebieŝkiej muzyki gotował. *SkarŻyw* 202, 179; *Calep* 682b; Drugim ŝłowo twoie ieŝt zá ŝpiewanie y muzykę *SkarKaz*)(3. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»taniec (a. tańce), (i) muzyka« [szyk 3 : 2] (5): iáko muziká/ thaniecz/ miłóŝć/ w lećiwym człowiecze/ więŝŝe błázeńŝtwo ieŝt/ niź co inego *GórnDworz* Kkv, K3v, Gg7v; *StryjKron* 427; Lecz gdy przychodząc był blisko domu/ wŝŝyŝzał muzykę y tańce [*audivit symphoniam et chorum*]. *WujNT* *Luc* 15/25. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.*].

»muzyki i tryumfy« (1): Kiedy cię/ Páno ŝwięta/ w niebo prowadźili/ iákie tám muzyki y téź tryumphy były? *SiebRozmyŝl* K4v.

Wyrażenie przyimkowe: »dla muzyki« = *pod wpływem muzyki* (1): rybá dáá ná łobie ieździć po morzu Arionowi/ dla muziki. *GórnDworz* H2v.

W *przen* (9) : Mowiąc/ iż to muzyká nawefelża moiá/ Kiedy Konie pięknie rżą/ á gdy łkrzypi zbroiá. *RejZwierc* 36; żadney muzyki ták ráde nie łłucháią náłże włzy/ iáko kiedy kto/ ku chłubie náłzey/ co powieda. *GórnDworz* G6v; Thák w łpráwách półpolitych tákież w obyczáioch/ Ze to trábá iefł zacna łnadż y w inłzych kráioch. By k temu bębennicy Półłczy przybijáli/ Potrzebná by muzykę nam ná włzem dawáli. Boć iłcie po ty czáły tych trębáczów trzebá/ Coby ich głós po ziemi latał y do niebá. *RejZwierc* 120, 22v; *SkarŻyw* 580; *PudłFr* 19; Niech w tym kołściele brzmi włtáwiczna muzyká wełela duchownego/ chwały Bożey y wzdycháńia do Chryłtuá. *SkarKaz* 457a, 457a *margin*.

Zwrot: »schować muzykę« = *przestać śpiewać (o ptaku)* (1): I uż y łpracowáni ludzie łpoczywáli/ Wcíefzną muzykę ptałzkowie łchowáli. *WisznTr* 30.

a. *Zapis nutowy melodii* (1) : Małż dżiliefłzych Nowowiernikow Kátechizm Półłki/ z piołnek rozlicżnych/ iáko ćierniowy iáki wianek vwity/ y iákákolwiek muzyká ozdobyony *LatHar* +4v.

2. *Muzykanci, kapela, orkiestra, zespół grających na instrumentach muzycznych; chorus musicorum* Cn (5) : *RejZwierc* 36; *BielKron* 331v; po Rzymie chodźili/[...] niektore z muzyká/ niektore z prołnym kołcielnym łpiewániem/ Páłmy Dawidowe y Litánije łpiewáiąc. *ReszList* 159; Iuż Muzyko gray/ Lizyczopie drgay. *PaxLiz* E4; [zá tymi przyiecháli Myłżkowłcy [...] ktorzy ochędołtwem y przemyłłem włzytkie celowáli. Naprzod łłá Muzyká nád inłze pięknie y kołztownie vbrána/ zá oná Muzyká czterzey Trębácze w żółtym á w białym Hátłášie *PaprHerby* 200 (*Linde*)].

Wyrażenie: »muzyka niebieska« = *chóry czczące Boga w niebie* (1): gdzie záspiewaiá piołnkę onę Oblubienicy/ iáko tey S. Doroćie záspiewála muzyká niebiełka *SkarŻyw* 127.

3. *Umiejętność, sztuka grania i śpiewania; nauka śpiewu i gry na instrumencie muzycznym (jedna z siedmiu nauk wyzwolonych); ars musica* Cn (23) : Iż Pan Bog W.W. ołobliwą chuc s przyrodzenia ku Muzycze/ oney iedney s łiedmi náuk wyzwolonyeh/ dáć raczył. *LubPs* A2; *Mącz* 433a; iż y muzyká/ y ine fráłzki/ ktoreł w. m. przypíłá dworzáninowi/ rychley by łie białeigłowie zefłzy *GórnDworz* Hv, Hv, H2v [2 r.], H3, K2 [2 r.], K2v; Bo ácz tho zowá wyzwolonemi náukámi/ Grámmátikę/ Logikę/ Retorikę/ Muzikę/ Aritmetikę/ Geometriá/ y Ałtronomiá/ á łá to náuki powážne á trudne. *RejZwierc* 13v.

Zwroty: »nauczyć się z muzyki śpiewać« (1): Albo iż łie náuczy z Muzyki łpiewáć/ á drugi przed nim bárzo łzpetnie wrzełczy. *RejZwierc* 14.

»muzykę umieć; w muzyce (a. nauce muzyki) się ćwiczyc, ćwiczony (a. biegły), nauczony; muzyki się uczyć« [*szyk zmienny*] (5 : 2 : 2 : 1; 1): Człowiek bywa nawczony w gwiazdarzkiey nawcze/ w muzycze/ w dzalaniu licżby/ w rozmierzaniu rzecży trudnych *FalZioł* V 51v; ktory człowiek ma być dobrze wychowány/ temu trzebá żeby y muzykę vmiał. *GórnDworz* H2; Ini wieldzy Hetmánie łtárzy/ [...] byli w muzyce ćwiczeni/ á kto iey nie vmiał/[...] podle hnet o nim rozumiano. *GórnDworz* H2v, Bb7v, K2v, X4; Przydano też Kántory/ ktorziby młódzieńce w náuce Muziki [*in studio musices*]/ y w inłzych náukách Máthemátycznych ćwiczyli *ModrzBaz* 132; Muzykę tełz dobrze vmiał/ y ná niektorych inłtrumenćiech/ [...] grawał. *SkarŻyw* 507, 507 *margin*, 575; między inłzym ćwiczeniém

które dzieci miéwały/ kazano im y Muzykę vmieć/ ták wiele dla przyŝtoynéy rofkofzy/[...] iáko ŝnadź wiécéy dla poŝtánowiénia dobrych obyczáiów *KochWr* 38.

Szereg: »muzyka, taniec« (1): kthoby ŝie muzyki/ kto by ŝie tańcu vczył/ by nie dla vpodobánia białyngłowam? *GórnDworz* Bb7v.

4. *Instrumenty muzyczne* (2) : [W bębny bito/ w muzyki rozmáite grano *ZbylDroga* G2].

Zwroty: [»grać na muzyce«: Y com ŝlyŝzał że Sokrates iuŝ ŝtárym bédąc/ náuczył ŝie był grác ná Muzyce *CiceroBBud* A3].

»do muzyki ŝię przysiáść« (1): poczczon thym był od niey [*od paniej*]/ żeby ŝie/ ábo do muziki przyŝiadł/ ábo táncował/ ábo wdy rozmowá ŝie iáká s pánnámi báwił *GórnDworz* D6v.

Wyrażenie: »wodna muzyka« = *dźwięki wytwarzane przez organy hydrauliczne; możliwe także: same organy hydrauliczne uruchamiane za pomocą ciśnienia powietrza powstałego przez tłoczenie wody z jednego zbiornika do drugiego (stąd ich nazwa) (III w. p. n. e.). W IV w. zastąpiono to urządzenie miechem* (1): Hyraulos – Wodną muzika. Musicum organum aquae decursus onum reddens *Calep* 493a.

Synonimy: 1. melodyja, piosnka, pieśń; 2. muzyk.